THE ISRAELITE PRESS
The only Jewish Newspaper in Western Canada.
אידישע וואָרט
Office and Place of Business: Israelite Press Bldg., 165 Selkirk Ave., E.
Published daily except Saturday and Sunday.
ENTERED AS SECOND-CLASS MAIL MATTER AT OTTAWA.
Subscription: $6.00 per year.
Established 1910 Phones: 55 409—52 213
WINNIPEG — MANITOBA

נהלל

פון ח. ל. חריפאי

פאר א לעזער פון א אידישער צייטונג דארף מען דאך נישט דערציילן, וואס אזיינס נהלל איז. ווער ווייס דאס נישט דעם ערשטן אידישן דארף אין דעם עמק, וואס איז אויפגעשטעלט געוואָרן גלייך נאך באלפורס דעקלאראציע ? פריער צעלטן, דערנאך : באראקן, ווייינגערטנער, פעלדער, שטאלן — בקיצור, די קריין פון דער אידישער קאלאניזאציע אין דעם עמק. און איר ווייסט דאך מסתמא, אז נהלל איז באליבט ביי דאס איד. פאלק נישט נאר מיט איר באלעבאטישקייט — דא האט זיך צוזאמענגעקליבן דאס שענסטע און דאס בעסטע פון דער פראקטישער ציוניסטישער באוועגונג אין ארץ־ישראל. וועמען האט איר דא נישט ? — די געגנראלן פון דער ארבעטערבעוועגונג ארץ־ישראל האבן באפעלן וואָרפן פון זיך די קריינען און „זיי זיינען אוועק נאך דער סאבע. טריבן נעז פון פען און צונג, אידעאליסטן וואס האבן פארגעסן די נאנצע וועלט, פירער און לערער — אוועקגעשמיסן דעם זיי די געזעלשאפטלאכע קאריערע אין אידישער צייטונג דארף מען דאך נישט דערציילן, וואס אזיינס נהלל איז. ווער ווייס דאס נישט דעם ערשטן אידישן דארף אין דעם עמק, וואס איז אויפגעשטעלט געוואָרן גלייך נאך באלפורס דעקלאראציע ? פריער צעלטן, דערנאך : באראקן, ווייינגערטנער, פעלדער, שטאלן — בקיצור, די קריין פון דער אידישער קאלאניזאציע אין דעם עמק. און איר באלעבאטישקייט — דא האט זיך צוזאמענגעקליבן דאס שענסטע און דאס בעסטע פון דער פראקטישער ציוניסטישער באוועגונג אין ארץ־ישראל. וועמען האט איר דא נישט ? — די געגנראלן פון דער ארבעטערבעוועגונג ארץ־ישראל האבן באפעלן וואָרפן פון זיך די קריינען און „זיי זיינען אוועק נאך דער סאבע. טריבן נעז פון פען און צונג, אידעאליסטן וואס האבן פארגעסן די נאנצע וועלט, פירער און לערער — אוועקגעשמיסן

דער אָפּגעשלאָגענער אנטיסעמיטישער פּוטש אין עסטרייך

(ספּעצ. פאר „דאס אידישע וואָרט")

פון מ. א. טענענבאום

דער אנטיסעמיטישער האקנקרייצלערישער פליגל פון דער היימוועהר האט פארלוירן די איינציקע, און לעעטע שלאכט אין עסטרייך. דער דאזיקער פליגל האט אלע מאל באנוצט אלע קונצן, כדי צו מאכן פון דער נאנצער היימוועהר א ריין אירן פרעסערישע אָרגאניזאציע מיט „היטלערישע לאזונגען און מיט מערדערישע מעשים. ביטערע ערות וואלטן געווען געקומען אויף דעם עסטרייכישן אידנטום, אויב די היימוועהר וועלט טייל, ווען אט די עקסטרעם אנטיסעמיטישע חברותא וואלט דערארבערט די מלוכה מאכט אין עסטרייך. דיגיפט שפריצנדע רעדנס פון אירע פירער קענען אירן, די באקאנטע אנטיסעמיטישע דראאונגען „קענען „אויטשיע קעפּ" וואס וועלן זיך וואלגערן אין מיסט און קענען „קרומענווקע ישורנאליסטן" וואס דארפן תיינען אויף די לאמפּערנעס פון די נאסן — אזוי האבן געערט די דאזיקע פירער ניט בלויז „אלס" קאטעגאָר פון דער היימוועהר, נאר אויך אויף זייערע מיניסטער פארטפעלן.

מען קאן זיך פארשטעלן די אירע שע שטימונג אין עסטרייך. אין צווייטן טאג ראש השנה, ווען פלוצלונג האבן זיך די געזעלשאפטלאכע אָרגאניזאציעס אויף דעם אקסל — נישט נאר אין אין אלע אנדערע לענדער, אין אמעריקא, אין שטאל — א אלטע אידישע בילדל פון גדעון'ס צייטן.

— טייערע חברים, איר האט נישט נאר באזונט די ערד, נאר אויך דעם גלות־ארט. נעווים האט א גרויסע ווערט דאס באלעבאטישקייט, אבער עס זיינען דא נצחונות, וואס מיר זיינען אזוי אומשטאנד. אפּצושעצן. דעם ערשטן פעלקל האט איר אריינגעשטעקט — קוקט זיך צו ארום : א אידישער לאנדווירטשאפטלאכער ישוב, וואס נעמט ארום מעל ווי דרייסיק פונקטן.

איך בין געקומען אין נהלל צו איר שמחה. א יום־טוב'דיקע שטימונג. עס קלייבן זיך צוזאמען די פני פון דעם ישוב, און איבעראל די הויפּט מחותנים אליין.

ביסלאכווייז, איינס נאך איינס, ווערט דער „בית־העם" (פאלקס הויז) דעראלזירט ווערן. נאך א צוויי טויזנט יאָריקער הפסקה וועט פון דאס ניי מארגן די אידישע מאסע באהערשן דעם עמק !

ווייער גייסטלאכער פירער איז געווען א. ד. גאָרדאָן ז"ל, וועלכער עס האט געזען די גאולה פון דאס אידישע פאלק אין עוואטענבוגר מיט דער נאטור דורך ערד ארבעט. זייענדיק שוין העכער ווי פופציק יאָר, האט ער אויף זיך ארויפגעוואָרפן דעם יאָך פון ארבעט, „וועלנדיק מקיים זיין זיין תורה בפועל ממש. טאג־טעגלאך האט מען געקאנט באגעגענען דעם ראזיקן פאט־ריארכאלן זקן מיט דעם גראָב־איינן אויף דעם אקסל — נישט אומזיסט האבן זיינע נהלל'ער תלמידים דעם פארפלאנצט אויף זיין נאמען א וועלדעלע אין די נדעוגעצן פון זייער קאלאניע. זיין גייסט שוועבט ארום נאך היינט אויף די פעלדער פון נהלל.

איז שוין אריבער צען יאָר, זינט מען האט פארלייגט דעם יסוד פון דער דאזיקער קאלאניע ? דאכט זיך, נעכטן איז דאס געווען. שורות, שורות פון ביידלאך האבן זיך צוגעטריבן צו דער מוטער ערד. ארום זומען אנטלאפן — די מאלאריע האט זיי פארטריבן. וועט דען דא זיין א ישוב ? עס גנב'עט זיך אין הארצן אריין א צווייפל. דער ווינט ווייסט זיך אריין צווישן דעם כרמל און ים, די ביידלאך פאלן, נאר עקשנות'דיק און ענדולדיק ווערן זיי ווידער אויפגעשטעלט. נישט קיין וואסער, נישט קיין רו. די פנים־פאר'ראגט'ט און פארברענט. די מחנה שלאפט. נאר דער איין תבור שטייט אויף דער וואך.

—שלאפט, שלאפט רואיק, טייערע חברים, מארגן וועט אייער האפענונג אין פארשיידענע אויפגעטאן אין אנדערע געביטן פון חכמה. וואס דער צווייווירטער האט באוויזן. זאגט אייך וואס איר ווילט, אמעריקע וואלט ער היום פאר בליכן א מדבר, ווען ניט קאלאמבוס מיט די ווייסע פארשעל. די רויטע אין אמעריקאנער — אוואדע ניט די ארבעט פונם אמעריקאנער איר־דיאנער, אינדיער אדער אוסטראליער און אפריקאנער. היינט די גרויסע אויפטאונגען אויף די אנדערע געביטן פון חכמה וואס דער צווייווירטער האט באוויזן, זאגט אייך וואס איר ווילט, אמעריקע וואלט ער היום פאר בליכן א מדבר, ווען ניט קאלאמבוס מיט די ווייסע פארשעל. די רויטע אין אמעריקאנער, ראדיא אז די לופט מאשין זיינען דאך די פאראדוקטן פון דער ווייסער ראסע, פון דעם אייראָפּאיער און אמעריקאנער — אוואדע ניט די ארבעט פונם אמעריקאנער איר־דיאנער, אינדיער אדער אוסטראליער און אפריקאנער. היינט די גרויסע אויפטאונגען אין אמעריקאנערן געווען געצוואונגען צו פארזוכן א שטיק מענשן־פלייש

קאניבאלן קען מען נאָך איצט געפינען אין פארשיידענע פלעצער פון וועלט

:: :: פון י. מאלין

וואס מען זאָל ניט זאגן וועגן ווילדע מענשן, ווי מ'זאָל אויף זיי קיין רחמנות ניט האבן און זיך אנעמען זייער קריוו־דע, מוז מען אבער צוגעבן, אז א ווילדער איז אין פארס א ווילדער מיט אלע זיינע מעלות און מען טאר קיין שופיל טענען ניט האבן צו יענע. וואס זאגן אויסצומעשלען אזעלכע אפּעטיטאנע נע פעלקער. א מלכד איז בארעכטיקט צו קרינן באצאלט פאר זיין טרחה און דאס נעמען אויב אלע, אז דער מלמד לאנגיס זיך פון צייט צו צייט ניט איבעריק העפלאך מיט זיין תלמיד. אמאליקע האט מען די שלעכטע תלמידים, וועלכע האבן זיך ניט געלאזט לערנען, געקאטשעוועט, מבכד געווען, מיט קלעפּ און סטוסאקעס, ניט קוקנדיק, וואס מען האט דאמאלס, ווי היינט, געצאלט די טיקסטע בונדעס־לערער פון עסט־רייך כדי איינצושליסן די הויפּט שטאט ווין. ספּעציעל ווען מען האט זיך דערוואוסט, אז דער פוטש אין נעמאטכע דוקא פון דעם אנטיסעמיטישען היימוועהר־פליגל, וועלכער האט תמיד אפן פראקלאמירט די פארניכטונג פונם עסטרייכישן אידנטום אלס וויכטיקסטן פונקט פון זיין פראגראם, אין ווין שליין איז אפילן געווען רר איק. אז א שום סימן פון אויס־שאמדט. דאך האט מען געציטערט פאר דעם גורל פון די דרייסיק טויזנט אין אין די פראווינץ לענדער, וואו דער פוטש איז אויסגעבראכן און מען האט דערוואורטעט דאס ערנסטע פאר ווינער אידנטום, אויב די היימוועהר וועלן אנציען קיין ווין.

פון אט דעם ציטערן און שרעקן זיך איז מען ארויס ערשט מוצאי ראש השנה, ווען ס'איז קלאר געווארן, אז דער נאנצער פוטש האט אויסגעבראכן אין מען האט דערוואורטעט אז אין אין אלע לענדער, וואו מען לאזט דאס דעם אפּעטיט, ווי ווילדע חיות אין וואלד.

דער ווייסער האט דאך מיט אלע זיינע חסרונות פארט פראגרעסירט אויף אלע געביטן פון דער חוכמה. אין מיטן דער סער פון אלעמען. אין מיטן דער סער פון אלעמען. אין דער שטאט אוסט'א, וואלין, דה האט דער צריק געפרעגט דעם אידן :

— וואס איז דיין פארלאנג פון השי"ת ? — וועל איך מתפלל זיין פאר דיר, ווייל דו האסט געפונען ליב־שאפט אין מיינע אויגן.

דער איד האט אים גענענטפערט :

— איך בין זייער רייך אין איך וואוין אין א דארף ניט ווייט פון אוסטרא, עס פעלט מיר קיין זאך ניט, בלוין קיין קינדער האב איך ניט, אין מיין איינציקע בקשה פון השי"ת איז, אז דער רבונו של עולם זאל זיך אויף מיר מרחם זיין אין מיר מזכה זיין מיט א זרע של קימא . . .

— הער זיך איין — האט דער צריק צו אים געזאגט — דו קאנסט ווכה זיין צו האבן א קינד, אבער מיט א תנאי אז דו זאלסט אויף זיך מקבל זיין די פלאגנדע דריי זאכן : דו זאלסט פארליירן דיין נאנצן פארמעגן, דעם טאג וואס דיין פרוי וועט ווערן שוואנגער זאלסט שטארבן און נאכן געבורט פון דיין קינד זאל דיין פרוי שטארבן. ניי אהיים אין דו זאלסט זיך דורכשמועסן מיט דיין פרוי און אויב אז דער רבונו של עולם זאל זיך אויף מיר מרחם זיין אין מיר מזכה זיין מיט א זרע של קימא . . .

— הער זיך איין — האט דער צריק צו אים געזאגט — דו קאנסט ווכה זיין צו האבן א קינד, אבער מיט א תנאי אז דו זאלסט אויף זיך מקבל זיין די פלאגנדע דריי זאכן : דו זאלסט פארליירן דיין נאנצן פארמעגן, דעם טאג וואס דיין פרוי וועט ווערן שוואנגער זאלסט שטארבן און נאכן געבורט פון דיין קינד זאל דיין פרוי שטארבן. ניי אהיים אין דו זאלסט זיך דורכשמועסן מיט דיין פרוי און אויב אז דער רבונו של עולם זאל זיך אויף מיר מרחם זיין אין מיר מזכה זיין מיט א זרע של קימא . . .

— הער איין — האט דער צריק צו אים געזאגט — דו קאנסט ווכה זיין צו האבן א זון, וועלכער זאל נאך זייער טויט קאנען זאגן „קדיש". אין איז מקבל באהבה דעם רבינס רייד, וואס ווען פאר א ווערדע האט דעם מענשנס רייכטום, אויב ער לאזט ניט איבער קיין יורש ? . . .

דער מאן איז געקומען צום רב און ער האט אים געבראכט זיין פרוים ענטפער און דער צריק האט אים געגעבן זיין ברכה . . .

אין א קורצער צייט ארום איז ער געווארן אן ארימאן. ער האט שנעל פארלאָרן זיין פארמעגן, זיין פרוי איז פארגאנגען אין שוואנגערשאפט און ער איז גיך געשטארבן. די פרוי איז געבליבן שטארק עלנט אין דארף נאך איר מאנס טויט, האט זי באשטימט זיך אריבערצוציען אין דער נאענטער שטאט אוסטרא.

און אזוי ווי זי האט זיך געשעמט קומען אין שטאט ביי־טאג, ווייל מען וועלכע זי האט געפילט אז חלשות נייט איר אונטער.

און אזעלכע שבתים ווי דער קען מען געפינען אין אזיע, אפריקע, אמעריקע און אוסטראליע, אבער ניט אין אייראָפּע. ניין, דער צווייווילזיזטער מענש פון אייראָפּע און אמעריקע שטייט פארט מיט הונדערט קעפּ העכער פון די ווילדע און אפּעטשטאנענע.

(שלום אויף זייט דריי)

די געבורט פון מהרש"א

אין דער שטאט אוסט'א, וואלין, איז אמאל געווען א גרויסער רב, א בארימטער גאון און א באוויסטער צריק.

אין זיין צייט האבן די באלעבאטים פון שטאט אנגעהויבן צו בויען א נייעם פראכטפולן בית־מדרש אין אוסטרא, און צוליב דער פייערונג פון לייגן דעם ווינקלשטיין פון שול, האבן די פני העיר איינגעלאדן פילע מענשן, סיי פון שטאט און סיי פון די נאענטע שטעטלאך און דערפער. טויזנטער מענשן זיינען געקומען נע־מען אן אנטייל אין דער משתה און שמחה.

דער ראש הקהל האט אנגעפאנגען צו פארקויפן דעם כבוד פון לייגן דעם ערשטן שטיין. איינער האט געגעבן צען רעדלאך, דער אנדערער צוואנציג און דער דריטער דרייסיק און דער הייליקער צריק האט זיך דאן אוועק־געשטעלט צו מלמד זכות זיין אויף דעם פאלק ישראל.

— גיב א קוק, רבונו של עולם — האט ער געזאגט — וויפיל זיינען אייגע מצות געווען ביי דיר אידן, און זיין פנים האט געשיינט פון גרויס חדוה, און דער עולם האט געשטייגט מיט דער פריין העכער און העכער לכבוד דער מצוה פון לייגן דעם ערשטן שטיין פון דער שול.

מיט אמאל האט זיך באוויזן א מאן, וועלכער האט אויסגערופן, אז ער ניט אזויפיל און אזויפיל גאלדענע רעדלאך, ווי די וואג פון דעם ערשטן ווינקלשטיין פון דער שול . . .

דער נאנצער קהל איז פארגאפט געווארן הערנדיק, אז עס האט זיך נע־פונען א מאן, וואס זאל געבן אזא גרויסע סומע געלט, וואס קיינער האט שוין נישט געקאנט העכער שטיגן, מען האט אפּגעוואוינן דעם שטיין און דער איד האט געבראכט א זאק מיט גאלדענע רעדלאך, ווי דער איד האט באצאלט פונקט ווייפיל דער שטיין האט געוואוינן און דאס געלט האט ער אי־ברגעגעבן צום ראש הקהל.

נאכהער האט ער גענומען דעם שטיין און ער האט אים איבערגעגעבן צום רב און אים געהייסן לייגן דעם ווינקלשטיין פאר דער שול. דער צריק האט אוועקגעלייגט דעם יסוד פון דעם בנין. די שמחה איז געווען זייער גרויס, ווייל פון די געלט, וואס דער איד האט געגעבן, וועט נאך בלייבן אויף דער פארשיידענע הצטרכות העיר. אלע מענשן פון דער שטאט זיינען געווען זייער צופרידן. איבער־הויפּט איז געווען דער רב צופרידן, ווייל מען האט דאך אויפגעטאן אין אמעריקאנערן געווען געצוואונגען צו פארזוכן א שטיק מענשן־פלייש

ווייל מען זאָל ניט זאגן וועגן ווילדע מענשן, ווי מ'זאָל אויף זיי קיין רחמנות ניט האבן און זיך אנעמען זייער קריוו־דע, מוז מען אבער צוגעבן, אז א ווילדער איז אין פארס א ווילדער מיט אלע זיינע מעלות און מען טאר קיין שופיל טענען ניט האבן צו יענע. וואס זאגן אויסצומעשלען אזעלכע אפּעטיטאנע נע פעלקער. א מלכד איז בארעכטיקט צו קרינן באצאלט פאר זיין טרחה און דאס נעמען אויב אלע, אז דער מלמד באגיס זיך פון צייט צו צייט ניט איבעריק העפלאך מיט זיין תלמיד. אמאליקע האט מען די שלעכטע תלמידים, וועלכע האבן זיך ניט געלאזט לערנען, געקאטשעוועט, מבכד געווען, מיט קלעפּ און סטוסאקעס, ניט קוקנדיק, וואס מען האט דאמאלס, ווי היינט, געצאלט די טיקסטע בונדעס־לערער פון עסט־רייך כדי איינצושליסן די הויפּט שטאט ווין. ספּעציעל ווען מען האט זיך דערוואוסט, אז דער פוטש אין נעמאטכע דוקא פון דעם אנטיסעמיטי־שען היימוועהר־פליגל, וועלכער האט תמיד אפן פראקלאמירט די פארניכ־טונג פונם עסטרייכישן אידנטום אלס וויכטיקסטן פונקט פון זיין פראגראם, אין ווין שליין איז אפילן געווען רר איק. אז א שום סימן פון אן אויס־שאמדט. דאך האט מען געציטערט פאר דעם גורל פון די דרייסיק טויזנט אין אין די פראווינץ לענדער, וואו דער פוטש איז אויסגעבראכן און מען האט דערוואורטעט דאס ערנסטע פאר ווינער אידנטום, אויב די היימוועהר וועלן אנציען קיין ווין.

פון אט דעם ציטערן און שרעקן זיך איז מען ארויס ערשט מוצאי ראש השנה, ווען ס'איז קלאר געווא־רן, אז דער נאנצער פוטש האט זיך געענדיקט מיט אירע פריי־הייטלאכע אינסטיטוציעס.

און אויב די אלעבאטים האבן זיך פארשטעלט מיטן תירוץ "קאמוניסטן" , איז עס פונם געזעלשאפטלאכן שטאנדפּונקט גאר קיין תירוץ ניט : אויב ס'איז אמת די טענה פון די ארבעטער אז זיי זיינען געקריוודעט און באשווינדלט געווארן, איז עס ניטא קיין געזעץ אין לאנד, אז קאמוניסטן זאָלן מען געקריוודעט און באשווינדלט ווערן.

די רעגירונג, וועלכע דארף פארטרעטן די געזעלשאפט, האט שוין דערפאר לאנג געדארפט אויספאָרשן די קלאגעס פון די ארבעטער, — צי די באלעבאטים האבן געגעבן זייער צושטימונג צו ניט.

אבער ערשט איצט, נאך דער בלום־באד, ווערט באריכטעט, אז א ריכטער וואס פארטרעט אי די פעדעראלע, אי די פראָווינציעלע רע־גירונג .האט צוגעטראָטן צו דער אויספאָרשונג פון די אורזאכן פונם סטרייק. און דא ווערט גלייכצייטיק באריכטעט, אז די פראָווינציעלע רעגירונג זוכט צו באזייטיקן די סטרייק פירער פונם גענגט, "בדי צו דערמעגלאכן די פארהאנדלונגען צווישן די באלעבאטים און די אר־בעטער".

עס קומט אזוי אויס, גלייך ווי געוויסע כחות וואָלטן לכתחילה געשטרעבט צו דערפירן צו דער קאנסטראָפּע, כדי עס זאָל דערנאך זיין אן אויסרייד פאר דער באזייטיקונג פון די אקטיווע פירער פונם סטרייק. אזוי אז די ארבעטער זאָלן פארלירן זייער ווידערשטאנד־קראפט . . .

און עס קומט אויס, גלייך ווי מען וואָלט פריער ניט געקאָנט מאכן די אויספאָרשונג, איידער דער באדן איז געווען גרייט און די סטרייקערס זיינען פארבליבן אן זייער פירערשאפט . . .

און אזוי האט זיך געשאפן א לאגע, וואו עס וואָלט ניט געשאדט צו מאכן אן אויספאָרשונג, פארוואס די אויספאָרשונג איז ביז איצט אפּגעלייגט געווארן . . .

ווי זי מעשה איז, איז זי פארשפּעטיקט אויספאָרשונג אפשר בעסער ווי גארנישט. כאטש זי ווערט דורכגעפירט אין אן אנגעזאמטער מיט עקספּלאָדירנדיקע שטאפן לופט. און אונטער זייער ניט־גינסטיקע באדינגונגען פאר די אנקלאגער, די ארבעטער.

אבער די רעזולטאטן וואס מען וואָלט פון אזא אויספאָרשונג געקאָנט האבן פריער, איז שוין איצט ניטא וואס צו דערוואַרטן.

(„איטא") דער ווייסער, צווייווילזיזטער מענש מער פון אלעמען. אין מיטן דער סער

(פארזעצונג)

— זי איז א נרעפין, — האט אלטער, וועמעס שטימע עס איז איצט איינגעכאפּט געווען פארשטיקט טערן, געענטפערט.

— דו ביזט משוגע, — האט די פרינצעסין אנגערופן, — דו ביזט ניט וואס דו דערזסט.

אויף דער קאנצלער האט זיך טראכט אז די עלטער האט זיין ליקן דיינער פארוויבט פונם שכ־ער האט זיך אנגעפאנגען פון אפּצוואוועגרן, נאר פרינץ אין דעם אלטן דערזעען א ר פאר זיין געליבטער חנה'לען אז האט זיך דערשאר אין אים אנגע־פונקט ווי איינער וואס טרינקט כאפּט זיך אין א שטרוי.

— א גרעפין ? א גרעפין, ז גוגאנט. — האט ער אים אומ־דיק געפרעגט. — פון וואנען זי אן ווער זיינען געווען איר טערן ?

Hood
UR
די דאזיקע מעל קאסט ב
קריגט ארויס מער לאבנ
זעקל.
רב'ס
א העכסט שפ
אידישן ל
פון לע
(פארזעצונג)

— זי איז א נרעפין, — האט אלטער, וועמעס שטימע עס איז איצט איינגעכאפּט געווען פארשטיקט טערן, געענטפערט.

— דו ביזט משוגע, — האט די פרינצעסין אנגערופן, — דו ביזט ניט וואס דו דערזסט.

אויף דער קאנצלער האט זיך טראכט אז די עלטער האט זיין דיינער פארוויבט פונם שכ־ער האט זיך אנגעפאנגען פון אפּצוואוועגרן, נאר פרינץ אין דעם אלטן דערזעען א ר פאר זיין געליבטער חנה'לען אז האט זיך דערשאר אין אים אנגע־פונקט ווי איינער וואס טרינקט כאפּט זיך אין א שטרוי.

— א גרעפין ? א גרעפין, ז גוגאנט.

— האט ער אים אומ־דיק געפרעגט. — פון וואנען זי אן ווער זיינען געווען איר טערן ?

— א מושב עוב־דים (אן ארבעטער־קאלאניע) איז נישט ווייניקער סאציאליסטיש פון א קאמונע.

בלאך איז היינט דער "גלאוונער" מחותן — ער גיט אכטונג, אז אלעס זאל זיין אין אדרעענונג.

עס שפּרייזט אריין צבי יהודה. ברייטפּלייציק ווי א גוטער לאטיש, טרעט שווער ווי א פּויער, קוקט זיך ארום, שמייכלט לעבעדיק און ווינקט מיר אונטער, ווי ער וואלט זאגן :

— וואס, א יום־טוב'ל ! אויס מיי־חסים, גענג געעסק'ט זיך — אין חדר אריין !

און וויסן זאָלט איר, אז צבי יהו־דה אן זיין ערד ארבעט איז זיך שווער פארצושטעלן. איר וועט אין אים בשום אופן נישט דערקענען דעם אמאליקן תלמיד פון קאמערע שולע. ווען דו זאלסט מיט אים נישט ריידן, און וואס דו זאלסט מיט אים נישט ריי־דען — ער שמועס פון משק (ווירט־שאפט).

— אז איך פארשטיי נארנישט חוץ דעם ווירטשאפטלאכן שטאנדפּונקט און איך וויל נישט פארשטיין . . .

און אויב איר האלט ביי ווירטשאפט, טא הערט זשע זיך טאקע צו. וואס ער רעדט. ער איז אביסל כמורנע, נאר אין זיין ברוסט קלאפּט א נאנץ וואָ־רים הארץ.

דאס פאלק הויז איז פול מיט לעבן. גדולי הדור — און אין נהלל זיינען זיי פשוט'ע ערד ארבעטער. אום צו שילדערן זיי אלעמען, פאדערט זיך די פען פון א קינסטלער — און איך בין נישט מער ווי פעליעטאניסט.

* * *

אויף די ווענט היינגען דיאגראמען און טאבעלן. דאס איז דיי געשיכטע פון נהלל. איך קוק זיך איין. טויטע צי־פערן און קעסטעלאר, וואס דערציילן פון לעבעדיקע מעשים.

עס הויבט זיך אן א סדרה פון פּראָבוקטן : 150 טאג גרינס, 74 טאג ווייינטרויבן, 6190 עופות, 312 טויזנט אייער, 381 טויזנט ליטער מילך אין נאך און נאך. הייסט דאס דער ספּס וואס האט זיך פאר'גנב'עט אין האר־צען מיט צען יאָר צוריק, איז געווען אמוזיסט, א קאלאניע וואס דערנערט זיבן הונדערט נפשות, 100 משפחות האבן זיך איינגעוואָרצלט טיף אין דער ערד. צווישן זיי 24 נישט ערד אר־בעטער.

איך זעץ דאס אלץ איבער אויף דעם לשון פון דער ווילקאכייט. די זוכפּ זיינען אויסגעטריקנט געוואָרן.

א י ם זון זאגנען, פארוויטע גראָזן. טשערעדעס פון שאף און קי. אידישע פאסטוכער, דער חלום איז פארווירק־לאכט געווארן.

א אידישער דארף. איך האב אים שטארק ליב. ביי דער נאָטור האבן זיי אים אים אפּגע'נומ'ן, מיט אייגע־נע הענט די דראגו'ען געמאכט. אונ־ערע איז זי, ווייל מיט שוויס און בלוט האבן מיר אים אויפגעשטעלט. איך האב ליב אונט צייט צוצוקוקן זיך צו דער גרויסער מחנה פון די אידישע קינדערלאך. 260 תלמידים און קינדער נארטן און אין שולע. דאס זיינען אונזערע זעלנער, וועלכע עס וועלן דערווערבן פאר אונז דאס לאנג דורך פרידלאכער ארבעט. זייער נשמה איז נאנץ — זי ווייסט נישט פון קיין שפּאלטונגען.

זייערע טאטעס שטייען היינט אויף די איינגעגע פיס. אונטערגעשריבן די קאנטראקטן. איז א פאר יאר ארום ווע־לען זיי אנהויבן צאלן דעם קרן־היסוד זייער חוב (ארום 75,000 פונט). איך קוק זיך מיר ארום — פארבראנ־טע, פאר'ראנ'טע פנים'ער און פרייע פרישע נשמות. זייער אויסזעען דער־ציילט מיר פיל מער, ווי די דיאגראַ־מען מיט די צ'ופערן. און פון וואנט קוקן אויף מיר די אויגן פון א. ד. גארדאן ז"ל. זיי זיינען צופרידן. איך בלעטער איבער אין מוח זיינע פילע מאמרים — און מיר דוכט זיך, אז די דאזיקע אסיפה איז נאר א לעבעדיקע אילוסטראציע פאר זייערע געדאנקען.

* * *

אויף דער בינע זיצן די עלטערע קאלאניסטן. לעבן זיי דיי חשוב'ע געסט. עס עפנט די אסיפה בלאך. מיינט איר אן ערך, ווענן וואס רעדט ער ? — "אונזער יום־טוב איז נישט אינגאנצן. די זידלונג האט זיך אפּגעשטעלט. — און עס פארענדיקט — ניט אונז נאך נהלל . . . "

איז דעם דאזיקן נוסח ריידן כמעט אלע רעדנער. ווענן זיך נישט א ווארט — דער עיקר איז כלל, די באוועגונג.

אביסל נייעס טראגט אריין בן־גוריון. ער רעדט ווענן דער שווערער אויפגאבע פון דעם אידישן ארבעטער אין דער ציוניסטישער באוועגונג. "פריי־נער האט אונז נישט נענויט; פריי־ווילליק האבן מיר אנגעטאן אויף זיך דעם שווערן יאָך פון דער ציוניזם־דע־ליזירונג. דאס איז אונזער ווענ . . . " ער דערמאנט ווענן דעם צוזאמענבונד דעם דאדפס ארבעטער. דער צ'ל איז אייגער.

נהלל האט שוין אן איינגענעם בית־עלמן אויף. שטיל איז געווען אין זאל, ווען בלאך האט דערמאנט די נש־מות פון די געפאלענע אויף דעם דא־זיקן ארבעטס־פראנט. דעם. האט דער טעדס אויפגעריבן. דעם האט א מוול־אייזל גע'הרג'עט און דער איז פון צור־פיל ארבעט געשטארבן . . .

שווער איז געווען דער ווענ. קיין בלומען זיינען אויף אים נישט גע־וואקסן — און אויב זיי וואקסן יא איצט, אליין האבן מיר זיי פארזייט. דער צען יאריקער יובילעי פון נהלל איז געקומען צו סומרן דעם דאזיקן לאנגן ווענ. וואס זיין אנהויב איז דער־נער און זיין סוף — בלומען.

td.